

INTRODUCCIÓ. SER FEIXISTA A ITÀLIA ÉS FÀCIL

La primera nit de Nadal que vaig passar a Roma vaig acabar-la a casa dels amics d'uns amics. Eren una jove parella molt amable i atenta que, preocupats perquè em trobava lluny de la família durant les festes, es desvivien per fer-me sentir còmoda. Ella era mestra a la pública i ell músic i precari; la festa estava plena d'artistes. Em van presentar tota la parentela i vam parlar una bona estona d'art, de literatura i, sobretot, de música. Compartíem gustos i això, juntament amb els licors de sobretaula, ajuda a crear una certa confiança. La conversa va esdevenir profunda amb la matinada i vam acabar parlant de la mort. Ell, de cop, va dir en to solemne: «Jo ja tinc a punt la camisa negra amb què vull que m'enterrin».

El vaig mirar amb incredulitat. No sabia si m'estava prenent el pèl i, intentant somriure, li vaig dir alguna cosa similar a un «Au, va!». Meravellat de la meva sorpresa, es va aixecar i em va assenyalar un imant amb el retrat de Mussolini que tenien penjat a la nevera. «Som feixistes, és clar, i amb molt d'orgull», va etzibar-me. Des de

l'habitació del costat, on continuava la festa, arribaven sorolloses riallades que emmarcaven i espessien el silenci compartit. Havia menjat, rigut, begut i intercanviat confidències amb una família feixista militant. Fins i tot m'hi havia afeccionat!

La situació em va agafar desprevinguda. Fins aleshores, per mi, els feixistes declarats s'assemblaven als caps rapats amb esvàstiques tatuades que em feien la vida impossible a l'institut, als assassins de Guillem Agulló, als que apallissaven immigrants i als engominats amb vestit i corbata que els encoratjaven i aplaudien. O a les senyores amb abrics de pell i naftalina i als senyors amb bigotet i puro que cantaven el *Cara al sol* el 12 d'octubre. La Paola i l'Alessandro trencaven els meus esquemes.

«Doncs jo soc antifeixista, i creia que se'm notava», va ser el primer que se'm va acudir pronunciar, amb repulsió. Tot seguit vam discutir acaloradament sobre la Guerra Civil espanyola, els bombardejos de l'aviació de Mussolini sobre la població catalana, les Lleis Racionals, els camps de concentració. No soc partidària de dialogar amb feixistes, ni tenia cap intenció de convèncer-los de res. Era força jove però tampoc tan ingènua. Em trobava a casa seva, de matinada, en una ciutat que encara m'era nova. I necessitava entendre com podien emocionar-se escoltant Fabrizio De André i estimar l'obra i la figura de Pasolini, i al mateix temps defensar les atrocitats comeses per Mussolini o minimitzar les de Hitler. Més tard vaig descobrir que apropiar-se de referents culturals progressistes —i fins i tot de l'esquerra revolucionària i l'anar-

quisme— és una constant del neofeixisme actual. Aquell dia, però, vaig constatar com arriba a ser de coixa la creença que el feixisme és fruit de la ignorància o la incultura. De fet, creure que «es cura viatjant o llegint» em sembla un punt de partida no només equivocat, perquè significa menystenir l'enemic, sinó també classista. Ho considero una evidència però voldria deixar-ho clar d'entrada: hi ha persones amb una enorme cultura, *llegides i viatjades*, i profundament feixistes. És més: naturalment, hi ha hagut i hi ha tota una intel·lectualitat feixista. I tant Mussolini com Hitler llegien d'allò més.

Aquell sopar va tenir lloc a la meitat de la dècada dels 2000. Al cap de poc, el 2008, els meus conciutadans van escollir com a alcalde un conegut postfeixista, Gianni Alemanno, i les institucions de la capital van esdevenir una menjadora d'exterroristes feixistes, neonazis i criminals d'ultradreta. Ser feixista no només era fàcil a Roma durant els cinc anys de mandat d'Alemanno, sinó que tenia premi en forma de privilegis a les institucions. Hi arribarem més endavant.

La sensació de desassossec que vaig tenir aquella nit de Nadal em va quedar tan gravada que, a partir de llavors, m'ho vaig fer venir bé per treure el tema del feixisme d'entrada a gairebé tothom que coneixia. Des del lampista fins a l'agent immobiliari. En parlo com qui no vol la cosa a la perruqueria, a la sala d'espera del dentista o amb els veïns. Primer em sortia de fer-ho instintivament per si de cas: no volia tornar-me a trobar menjant panettone amb negacionistes de l'Holocaust. Després es va convertir en

una espècie de treball de camp que ha durat més d'una dècada. El resultat és que, movent-me en ambients ideològicament oposats, m'he topat amb dotzenes de persones com l'Alessandro i la Paola. I he pogut comprovar que, a diferència de l'estat espanyol —on fins i tot l'extrema dreta fa servir els termes *feixista* o *nazi* per atacar els rivals—, a Itàlia hi ha molt menys pudor a l'hora de declarar-se feixista. I, també per això, contràriament a altres països, l'extrema dreta italiana no sol fer servir la paraula *feixista* com a insult.

Al contrari de l'estat espanyol, on el franquisme va transitar cap a una dèbil democràcia sense ser derrotat mai, a Itàlia els feixistes van perdre la guerra, i això alimenta un relat entre romàntic i victimista. A diferència dels feixistes espanyols, els italians en general tenen alguns graus menys de fatxenderia. La majoria comparteixen un discurs que barreja l'èpica de la derrota i les teories de la conspiració. Als feixistes espanyols no els ha calgut construir-se imaginari alternatiu, ho han tingut tot institucionalment més fàcil per explicar-se a si mateixos la pròpia versió de la història. Al cap i a la fi, és la dels vencedors.

D'altra banda, al mateix temps que la paraula *feixista* està força normalitzada a Itàlia, també ho està la paraula *antifeixista*. Un fet que és habitual al país transalpí i que a l'estat espanyol seria impensable és que el cap d'estat, és a dir, el president de la República, faci discursos en què condemna el nazisme i el feixisme i reivindica ser el representant d'una república filla de l'antifeixisme. Aquestes declaracions són recurrents sobretot dos dies a l'any: el 27

de gener, en què es recorden les víctimes de l'Holocaust, i el 25 d'abril, en què se celebra l'alliberament d'Itàlia del feixisme i el nazisme.

N'és un bon exemple el discurs que va fer el president de la República Sergio Mattarella el 26 de gener del 2018 en record de les víctimes de l'Holocaust, on va parlar de les anomenades Lleis Racionals feixistes —precisant que se n'hauria de dir «lleis racistes»—, el conjunt de normes que va idear i promulgar Mussolini en contra dels italians «no aris», sobretot dirigides contra la població jueva.

«Les Lleis Racionals representen un capítol fosc, una taca inesborrable, una pàgina infamant de la nostra història», va dir el president, assumint la responsabilitat de l'Estat. «Ideades i escrites pel mateix Mussolini, van trobar a tots els nivells de les institucions, de la política, de la cultura i de la societat italianes connivència, complicitat, suports repugnants, indiferència», hi va afegir.

I és que a Itàlia, almenys formalment, una bona part de la societat havia assumit durant dècades que ser democrata és ser antifeixista. Mattarella, ancià democratacristià moderat, es declara antifeixista, com ho fan el secretari general dels socialdemòcrates, el dels socioliberals o l'esquerra comunista extraparlamentària. A diferència de l'estat espanyol, on qui es proclama amb naturalitat antifeixista sol ser d'esquerres —i molt d'esquerres—, a Itàlia la primera condició no anava sempre lligada necessàriament a la segona. Que hi hagués liberals antifeixistes, moderats antifeixistes i conservadors antifeixistes era un senyal de salut democràtica. La irrupció de Silvio Berlus-

coni va esquinçar aquest consens, i la dels *grillini* i Matteo Salvini va acabar de rematar la feina.

A l'estat espanyol, en canvi, no va ser fins a l'arribada de Vox, el 2018, que la retòrica feixista-antifeixista va entrar al debat públic general. Però ho va fer de la pitjor manera: l'aparició de Vox a les institucions no només ha dretanitzat la resta de partits, sinó que ha culminat un procés de banalització del feixisme que significa un punt de no-retorn. Si bé a l'estat espanyol encara costa declarar-se *feixista* amb totes les lletres, els partidaris de Vox, seguint probablement consignes de bons estratèges, han començat a reivindicar la paraula *fatxa*. Sona més suau i inofensiva que *feixista* i va bé per contraposar-la a la paraula *progre*, equiparant-les, posant-les en un mateix pla. Com si defensar valors progressistes pogués ser comparable a defensar valors antidemocràtics que van en contra dels drets humans. És un altre pas cap a la normalització del feixisme com una opció política més, i no hi ha una cultura democràtica prou forta que faci posicionar la resta de forces com a antifeixistes pel sol fet de ser democràtiques.

Si mirar cap a Itàlia sol ser sempre útil per saber què pot acabar passant a l'estat espanyol, la situació del país transalpí no fa presagiar gaire res de bo. A Itàlia, una república erigida sobre el ciment de l'antifeixisme, el polític que lidera totes les enquestes des de la primavera del 2018 és Matteo Salvini, aliat dels autoanomenats «feixistes del tercer mil·lenni» de CasaPound, que cita sovint Mussolini als seus discursos —com el cèlebre «Vull que els italians

em donin plens poders»— i que ha estat l'escollit pel neo-feixisme identitari europeu per liderar la nova extrema dreta identitària del continent. A *Feixisme persistent* explicarem com ha estat possible, quins còmplices i suports ha tingut, qui li ha aplanat el camí. I analitzarem la relació que ha tingut cada actor polític italià amb el feixisme. Perquè allò realment important no és Salvini, sinó el context que ha permès que sorgís una figura com la seva. Si no hagués estat ell, hauria estat un altre. I és que el feixisme no va morir a la plaça Loreto amb Mussolini penjat de cap per avall. El seu ferment continuava latent, i a Salvini només li ha calgut saber jugar-hi bé per fer-se fort. Perillosament fort, enmig de l'augment, a tot el món, dels discursos d'odi contra les minories, la xenofòbia i el revisionisme històric.